

MESTSKÉ
DIVADLO
ŽILINA

Jon Fosse Niekto príde

•RÁDIO REGINA®

•RÁDIO_FM

preklad
Anna Fosse
scéna a kostýmy
Eva Kudláčová-Rácová
hudba
Peter Machajdík
réžia
Eduard Kudláč

účinkujú
Iveta Pagáčová
Ján Dobrík
Michal Koleják

online premiéra
od 9. apríla 2021, 19:00
do 11. apríla 2021, 24:00
slovenská premiéra
29. mája 2021, 19:00
137. premiéra
Mestského divadla Žilina
Mestské divadlo Žilina
Horný Vál 3, 01001 Žilina
tel. 0905 528 027, 0915 791 824,
0911 148 446
e-mail pokladna@divadlozilina.eu
web www.divadlozilina.eu

Jon Fosse

Niekoľko príde

realizačný tím

preklad **Anna Fosse**

scéna a kostýmy **Eva Kudláčová-Ráčová**

hudba **Peter Machajdík**

réžia **Eduard Kudláč**

osoby a obsadenie

Ona **Iveta Pagáčová**

On **Ján Dobřík**

Muž **Peter Koleják**

Odjakživa som niečo ako minimalista od prírody, a aj divadlo samo o sebe je pre mňa minimalistickou formou umenia.

Jon Fosse

Hra ako báseň

Jon Fosse (1959), druhý najhranejší nórsky dramatik po Henrikovi Ibsenovi, patrí so svojimi štyrmi desiatkami hier medzi najuvádzanejších európskych dramatikov súčasnosti. Je laureátom významných medzinárodných ocenení. V roku 2016 bol nominovaný aj na Nobelovu cenu za literatúru. K písaniu drámy sa dostal náhodou a vďaka nepriaznivej ekonomickej situácii. Bol už vyše desaťročie v Nórsku etablovaným prozaikom, básnikom, esejistom a autorom kníh pre deti, než sa rozhodol začať písať aj drámu. Prijal ponuku vtedajšieho umeleckého riaditeľa Národnej scény v Bergene Toma Remlova a začiatkom 90. rokov sa zúčastnil na Bergenskom projekte (1986 — 1996), ktorého cieľom bolo iniciovať a podporovať vznik novej nórskej drámy. V rámci Bergenského projektu mu ponúkli pomerne veľkú sumu za to, aby napísal začiatok hry a jej resumé. Fosse však za týždeň napísal celý text, svoj dramatický debut *Niekoľko príde* (1992). Ako uviedol v niekoľkých rozhovoroch: „Dramatikom som sa stal proti vlastnej vôli, človek by takmer mohol povedať, že divadlo chcelo mňa a nie obrátene.“

Vo Fosseho dramatiky sa skôr rozvíja stav mysle, než sa odohráva dej. Témy nachádza v rodinných vzťahoch, ktoré často sprevádzajú hraničné situácie. Jeho hry tvoria malý okruh postáv, ktoré sa spolu rozprávajú jednoduchým jazykom, ale ich repliky sa mňajú, akoby vlastne viedli monológy bez vzájomnej reakcie. Fosseho jazyk štruktúrou pripomína básnický text. Píše bez akýchkoľvek interpunkcie a často používa odmlky. Jeho charakteristickým znakom je prítomnosť momentov ticha a opakovanie – opakovanie replík alebo aj celých častí textu, čo pripomína aj hudobnú skladbu.

Pri príležitosti slovenskej premiéry jeho debutu po takmer tridsiatich rokoch poskytol Jon Fosse Mestskému divadlu Žilina špeciálny rozhovor.

Dramatický text *Niekoľko príde*, ktorým ste debutovali v roku 1992 už ako renomovaný nórsky literát, básnik a esejista, patrí medzi vaše najčastejšie uvádzané hry na svete. Čím to je, že na Slovensku ho doposiaľ nikto neinscenoval? Pýtam sa to aj preto, lebo slovenskú kultúru poznáte dobre aj prostredníctvom manželky Anny, ktorá je prekladateľkou vašich textov do slovenského jazyka.

Netuším, prečo hru *Niekoľko príde* na Slovensku ešte nikto neprodukoval. Je to jedna z mojich najuvádzanejších hier, ale, samozrejme, existuje veľa krajín, kde ju ešte neuviedli. Napríklad v Nemecku inscenovali najprv moje iné hry a nakoniec uviedli aj túto. Myslím si, že je to skôr vecou náhody, či táto alebo iná moja hra sa tu či tam inscenuje. Ale som šťastný, že hra *Niekoľko príde* bude uvedená aj na Slovensku, ku ktorému mám veľmi blízky vzťah, pretože moja manželka je Slovenka a naše dve dcéry sú napoly Slovenky, napoly Nórkky. Mimochodom, naša najstaršia dcéra rozpráva po slovensky aj po nórsky.

Niekoľko príde predstavuje pre vás niečo osobité, lebo ide o vašu prvú hru. V čom konkrétne je tento text pre vás iný a jedinečný v porovnaní s ostatnými vašimi hrami?

Samozrejme, *Niekoľko príde* je pre mňa veľmi špeciálna hra. Nikdy som nemal v úmysle písať pre divadlo, ale oslovili ma, či skôr to bola objednávka, a tak som sa o to nakoniec pokúsil. Napísať svoju prvú divadelnú hru bolo najväčším prekvapením v mojom spisovateľskom živote. Odjakživa som sa vo svojej tvorbe pokúšal dopracovať k tichosti, v mojich básňach aj v próze napísať to, čo prehovorí v tichu, ale zjavne to bolo oveľa ľahšie pri písaní drámy, lebo tam je ticho prítomné — jednoducho len prostredníctvom slova „pauza“.

Táto hra ma ako dramatika preslávila aj v Európe, teda jej veľmi úspešná inscenácia v Paríži, samozrejme, nie preto je pre mňa dôležitejšia než iné.

Rád z textu odstraňujete všetko nadbytočné. Čo pre vás musí mať hra, aby bola dobrá? Čo je vo vašej dramatiky najdôležitejšie?

Potrebujem určitú múdrosť, nový spôsob, ako sa pozrieť na svet, čo v ideálnom prípade spôsobí to, že aj vy sa po prečítaní mojej hry či jej pozretí v divadle na svet pozriete trochu inak. A aby som to dosiahol, hra musí byť očividne dobre napísaná, forma a obsah musia vytvoriť neodolateľnú jednotu. Rovnako ako dobrá báseň. Hra je báseň, ktorá povstane, ako kedysi napísal Lorca.

Štruktúra vašich dramatických textov (opakovanie replík) pripomína hudobnú skladbu. Niekde som sa dočítala, že za touto muzikálnosťou stojí vaša minulosť rockového gitaristu. Každopádne to určite nie je rock, čo mi repliky v hre *Niekoľko príde* pripomínajú.

Určite, písanie básne alebo hry sa viac podobá hranu hudby či maľovaniu, než napríklad písaniu odbornej práce na nejakú tému. Pre mňa písanie neznamená vyjadriť niečo, čo som zažil, nie je to žiadna realistická udalosť, myslím, že môžem skôr povedať, že písanie je pre mňa počúvanie a to, čo určitým spôsobom práve počujem, o tom píšem, keď to píšem! Tento akt písania ako načúvanie, samozrejme, priravnáva hru k hudobnej kompozícii. Často hovorím, že moje hry sú tóny, ktoré môžete dobre zaspievať v mnohých jazykoch a mnohými spôsobmi, pokiaľ zachováte melódiu, ktorú som napísal.

Keď som začal písať pre divadlo, moje rokové tinedžerské obdobie bolo dávno preč. Už dlho je mojím obľúbeným skladateľom bezkonkurenčne Bach.

„Nový Ibsen“, „Beckett 21. storočia“ — tak vás zvyknú nazývať, čo na jednej strane inšpiruje, ale na druhej určite aj vyrušuje. Napokon už v názve hry *Niekoľko príde* je obsiahnutá negácia Beckettovej hry Čakanie na Godota. Godota sa nikdy nedočkáme, váš *Niekoľko hrozaj príde*. Ako by ste sa charakterizovali sám, kto je Jon Fosse ako dramatik?

Nechcem sa sám charakterizovať, to budú musieť urobiť druhí. Ale je to tak, keď som písal hru *Niekoľko príde*, ovplyvnil ma Beckett a veľmi som sa obával, že budem písať ako nejaký beckettovský epigón. Aby som sa tomu vyhovel, do istej miery som sa voči Beckettovi vzbúril, a to aj negáciou jeho najznámejšej hry.

Koľko výnimočne dobrých textov dokáže autor za svoj život napísať, kým sa jeho talent vyčerpá? Sám ste počas dvadsiatich rokov napísali takmer štyridsať hier, čo je niečo neuveriteľné, lebo priemer sa pohybuje okolo čísla päť.

Všetky moje hry určite nemajú rovnakú kvalitu. To platí pre každého spisovateľa a myslím, že nezáleží na tom, koľko toho on alebo ona napísali. Jeden múdry starý literárny učenec raz povedal, že aj tí najlepší básnici svetovej literatúry napísali len okolo päť básní výnimočnej kvality. Myslím, že mal pravdu.

predstavenie vedie

Katarína Škerenčáková

technické zabezpečenie inscenácie

pod vedením **Juraja Špaleka** realizovali

svetlá **Anton Mlacek, Lukáš Honíšek**

zvuk **Ľuboš Tomaščík, Lukáš Magoč**

rekvizity **Róbert Samec**

garderóba **Slavomíra Olejková**

stavba scény **Róbert Samec, Ján Štubňa,**

Juraj Lajda, Peter Marušák

bulletin zostavila **Zuzana Palenčíková**

grafický dizajn **Marcel Benčík**

riaditeľ divadla **Michal Vidan**

umelecký šéf **Eduard Kudláč**

Ale nie je to tak neobvyklé, napísať veľa hier. Najväčší dramatik všetkých čias, Shakespeare, ich napísal okolo štyridsať. O Euripidovi sa vraví, že ich napísal deväťdesiat päť. Dokonca aj Beckett napísal okolo štyridsať hier, ak tam zahrnieme aj rozhlasové hry. Pirandello okolo štyridsať. A švédsky dramatik Lars Lorén, ktorý len nedávno zomrel, ich napísal viac než sto.

Jazykový minimalizmus Jona Fosseho konvenuje s režijným minimalizmom, ktorý pri svojej tvorbe uplatňuje režisér **Eduard Kudláč** (1972). „Pri texte Jona Fosseho *Niekoľko príde som ako hlavný inscenačný kľúč použil prácu s časom. Situáciu, ktorou sa príbeh otvára, som zastavil a zvyšok ponechal v rovine myšlienok. Dynamika, konflikt a v princípe aj obsah hry prebehne teda iba v mysli hlavných postáv, stane sa iba možnosťou, ktorá napriek tomu, že sa reálne neudeje, hlbokým spôsobom zasiahne do ďalšej existencie a budúcnosti mladého páru. Z dialógu som vytvoril samostatnú inscenačnú vrstvu — nahrávku, ktorá spolu s konaním postáv na javisku, projekciou, hudbou a ich vzťahom k priestoru, v ktorom sa dej odohráva, artikuluje pocit stiesnenosti a strachu z niečoho neodvratného, čo ešte nie je, ale objaví sa v hlave. Ide o pokus atomizovať východiskovú situáciu a fraktálnym spôsobom rozvetvovať strach z neznámeho, ktorý je všadeprítomný a je súčasťou čohokoľvek nového. Tak som sa snažil pozorovať diferencie medzi skutočným a možným, ktoré intenzita nášho prežívania potiera. Inscenácia v Štúdiu Mestského divadla Žilina má experimentálny pôdorys, zámerom je zúčastniť sa hry myslenia, pochopiť akým spôsobom môže nové, nepoznané, niečo nachádzajúce sa mimo našu exaktnú skúsenosť ovplyvňovať nielen našu budúcnosť, ale aj naše vzťahy.“*

Peter Machajdík (1961) patrí medzi najhranejších slovenských hudobných skladateľov v zahraničí. Jeho diela odzneli v koncertných sálach v Berlíne, New Yorku, Bostone, Ríme, Miláne, Viedni, Amsterdame, Haagu, Utrechte, Calgary, Toronte, Helsinkách, Londýne, Oxforde, Pekingu, Aténach, Varšave, Krakove, Lubline, Cardiffe, Ankare, Istanbule, Prahe, Belehrade, Lvove, Lugane, Káhire, Nairobi a v ďalších mestách. Spolupracuje tiež s mnohými tanečníkmi, choreografmi, výtvarníkmi, filmármi a divadelníkmi. Je autorom množstva multimediálnych projektov a soundartových kompozícií. Pre Mestské divadlo vytvoril aj hudbu k inscenácii hry Miklósa Forgácsa *Bezzubá* v réžii Eduarda Kudláča. Jeho tvorba je intuitívna, minimalistická a vychádza z experimentu.

„S veľkou radosťou som prijal ponuku spolupracovať s Mestským divadlom Žilina na hudbe k premiére Fosseho hry *Niekoľko príde* v réžii Eduarda Kudláča. Nakoľko charakter hry a Fosseho dramatický jazyk vo výraznej miere korešpondujú s mojim cítením a zvukovým vnímaním obrazu, bola práca na tomto projekte pre mňa skutočným pôžitkom. Pred vznikom prvého tónu hry som s Edom Kudláčom viedol niekoľko inšpiratívnych diskusií o tom, akú rolu by hudba a zvuk v hre mali mať. Snažil som sa vytvoriť stopu úspornú na materiál, založenú na rytmickom opakovaní sa jednotlivých jej elementov, nezávislú od textu a deja hry, stojacu ako samostatná hudobná kompozícia s prvkami tak instrumentálnej ako aj elektronickej a konkrétnej hudby, ale pritom schopnú aktívne komunikovať s Fosseho textom a Kudláčovým režijným stvárnením celého diela. Hudba sama o sebe tu postupne stráca dej a vracia sa do vlastnej predstavivosti, čím sa zároveň snaží umocniť nórskym dramatikom stvárnene krehké situácie a silu režisérvej nekonvenčnej poetiky.“

Keď scénou prechádza anjel

Keď je divadlo naozaj dobré, nie celé hodiny (pretože nič nemôže byť naozaj dobré dlho), ale v tých presvetlených zhustených zábleskoch, v ktorých sa čosi v priebehu predstavenia nevysvetliteľným spôsobom pretaví do intenzívneho pocitu, zároveň naplneného porozumením čohosi, čomu človek rozumie celou svojou bytosťou, ale napriek tomu to tak ľahko nedokáže pomenovať, teda keď je divadlo v tom najlepšom, na opísanie týchto zábleskov v Maďarsku hovoriajú, že scénou prechádza anjel. Pokiaľ mi je známe, tento výraz neexistuje ani v nórdine, ani v inom škandinávskom jazyku, zatiaľ čo v Maďarsku sa v súvislosti s divadlom bežne používa, tak v každodenných rozhovoroch, ako aj v recenziách. A nie je to azda dobrý opis divadla, v okamihu, keď je v najlepšom, teda vtedy, keď sa naozaj vydarí, povedať, že vtedy prechádza scénou anjel?

V danom výraze sa pritom nehovorí nič o tom — tak mi to totiž vysvetlili —, že by anjel prechádzal „po“ scéne, on prechádza scénou, odrazu sa zjaví vo svojej neviditeľnej prítomnosti, prejde rovnako neviditeľne a odrazu konkrétne scénou v texte, prísúdenou konkrétnemu hercovi, a opäť neviditeľným spôsobom zmizne. Za okamih je po všetkom. Zjavila sa akási neviditeľná prítomnosť. A zmizla. A napriek tomu zanechala svoju stopu v tých, ktorí mali možnosť zažiť to, čo sa práve takým nevysvetliteľným spôsobom odohralo.

Že takéto výsadné okamihy neprichádzajú na objednávku, je samozrejme, nemožno ich inštruovať, prídu, ak prídu, a ak sa niečo prihovára za to, aby neprišli, tak nepriđu. To, čo však človek môže urobiť, teda čo môžu urobiť tí, ktorí pracujú na nejakom divadelnom predstavení, je ustrojiť všetko použitím dostupných prostriedkov tak, aby anjel vôbec mal možnosť scénou prejsť. A ak mám ja so svojou dramatikou nejaký zámer, musí spočívať práve v snahe písať texty, ktoré v sebe majú dostatok energie na to, aby scénou mohol prejsť anjel.

O akom anjelovi je reč? možno sa spýtať. Ak sa mám pokúsiť niečo povedať o tom, čo sa odohráva v tých magických zábleskoch, v tých výsadných okamihoch, keď v stretnutí medzi scénou a hľadiskom vzniká čosi nevysvetliteľné, zmocňuje sa ma dojem, že niečo výhradne konkrétne, prosté slová v prostých ľudských a často bezútešných situáciách, sa vtedy stáva natoľko jednoduchým, natoľko materiálnejším, že prekračuje svoju vlastnú materialitu a pretavuje sa do hlbokého a nového porozumenia, prichádzajúceho z ničoho nič, porozumenia, ktoré nie je pojmové, ale emocionálne. Porozumenia, ktoré napokon v rámcach divadelnej rituálnosti nie je individuálne, ale kolektívne, v ktorom vzniká čosi ako krehké ľudské spoločenstvo, ktoré sa dá vidieť.

A vtedy nemá človek ďaleko ani k tomu, aby sa rozosmial.

Keď scénou prechádza anjel, vtedy sa aj estetika a etika stávajú jedným a tým istým. Pretože keď scénou prechádza anjel, vtedy chápeme, mimo všetkých pojmov, všetkej teórie, omnoho viac, než o čom kedykoľvek inokedy budeme schopní vypovedať. A chápeme to spolu.

A vtedy sme, nazdávam sa, v blízkosti mystických a nevypovedateľných zhmotnení porozumenia, ktoré všetko dobré umenie vo svojej najhlbšej podstate stráži s vražednou starostlivosťou.¹

Jon Fosse Eseje

¹ FOSSE, Jon. (2016). Eseje. Preklad Anna Fosse. Levoča: Modrý Peter, s. 116—117